

KNJIŽEVNI BAROK KAO LEGITIMACIJA

Zoran Kravar

Krugovima književnoga i kulturnoga nasljeđa može se pristupiti s različitim interesima. Ljudi iz moje struke, koji su od čitanja književnih djela i od razgovora o njima načinili vlastitu profesiju, pristupaju im vođeni prije svega spoznajnim interesima. Ali, čak ni oni nisu u stanju posve zatomiti druge, predteoretske i izvornije čitateljske porive, koje bismo mogli nazvati estetičkima, premda se estetički stav u čistijem obliku ostvaruje drugdje, naime, kod izvanstrukovne publike. Nadalje, stvaralački nadareni među književno školovanima, ili književnopovijesno verzirani pojedinci među književnicima, mogu se, suočeni s dijelom baštine, zapitati o njegovoj upotrebnoj vrijednosti, na primjer, o njegovoj iskoristivosti u novom književnom djelu, što se oduvijek ubrajalo među zakonite književne postupke, a posebno je opravdanje zadobilo danas, na crti poetike intertekstualizma. Najposlije, krugovima književne prošlosti pristupamo obično i s mislima ili primislima koje se mogu odrediti kao političke ili kulturno-političke. Nerijetko, naime, s pogledom na ovaj ili onaj povijesni sloj vlastite književnosti, postavljamo i ovakva pitanja: što za aktualni život naše narodne i kulturne zajednice znači prisutnost danoga opusa ili skupine opusa u domaćoj kulturnoj prošlosti, što ti opusi govore o cjelini kulturnoga sistema kojem pripadaju zajedno s nama, što se iz njih zaključuje o mjestu i statusu istoga sistema među drugim nacionalnim kulturama te u kojoj se mjeri naša današnjica, zajedno sa svojim ideološkim i kulturno-političkim projekcijama može legitimirati pozivom na dotični odsječak baštine?

Višestruka zapitanost u suočenjima s književnom baštinom, kako je svatko od nas može analizirati na primjerima vlastita ophođenja s kulturnom prošlošću, obilježava i povijesnu svijest društva kao skupnoga subjekta. Pritom društvo, za

razliku od pojedinca, različite oblike zainteresiranosti za baštinu teži odijeliti jedne od drugih, specijalizirati ih i povjeriti ih odvojenim institucijama. Idealni nacrt toga razdvajanja rezultirao bi stanjem u kojem bi zadovoljenju spoznajnoga interesa u odnosu na prošlost služile povijesne znanosti, za funkcioniranje baštine u kanalima estetičke komunikacije bili bi nadležni mediji, njezina upotrebna vrijednost izlazila bi na vidjelo u aktualnom književnom stvaralaštvu, a upotrebu baštine kao kulturne legitimacije osmišljavala bi ideologija. Odatle slijedi da bi zainteresirani pojedinac — dokle se svojim kulturnopovijesnim predmetom zanima u ulozi »funktionalne osobe«, kao zastupnik institucija i na prostoru društvene komunikacije — svoj odnos prema predmetu morao što više specijalizirati.

U praksi, naravno, nije nijedno društvo ostvarilo tako čist model djelovanja povijesne svijesti, a njegovi mi se zahtjevi čine ponajmanje ostvarivi na području povijesnih znanosti: dok je, recimo, još i zamislivo da čin isključivo estetički nadahnuta zadublivanja u umjetničke objektivacije povijesnoga života ili slučaj poziva na njih u svrhu ideoloških i političkih ciljeva mogu proći i bez kognitivne potpore, obratna situacija, u kojoj bi znanstvenik posve stavio u zagrađe svoju estetičku osjetljivost i političku zainteresiranost, jedva je dosežan ideal. U proučavanju pak povijesnoznanstvenoga predmeta o kojem je ovdje riječ — hrvatskoga književnog baroka — specijalizacija spoznajnih interesa, njihovo eventualno rasterećenje od interesa estetičkih, a posebno ideološko-političkih, nije se još postavila na dnevni red ni kao heuristička alternativa ili teoretska mogućnost. Ima tome više podjednako jakih, premda nejednako općenitih razloga.

Ponajprije, moderne povijesne znanosti, koje su počele bujati u doba romantike, a niknule su iz kompleksa povijesnofilozofskih ideja i svjetskopovijesnih prognoza što ga nazivljemo romantičnim historizmom, već su u svom korijenu spajale spoznaju i ideologiju, i to prije svega ideologiju nacionalnoga karaktera. U studiju svojih predmeta brzo su se, doduše, približile idealu čiste znanstvenosti, ali su pri izboru i osnovnom, predteoretskom osmišljenju svojih interesnih područja zastupale suvremena svjetskopovijesna očekivanja, koja su u epohi romantičnoga historizma bila, kao što znamo, nadahnuta idejom okupljanja svih ustanova društvenoga života i političkoga sistema u okvirima nacionalnih zajednica. Nastojanja oko deideologizacije povijesnih znanosti, koja se danas, obično pod imenom ili firmom ideološke kritike, često pokreću u krugu zapadnoeuropskih i američkih sveučilišta, vrlo su podrobno pročešljala političku podsvijest povijesnih znanosti iz epohe nastanka i učvršćenja europskih građanskih društava. Dvojbena je, međutim, je li pritom otvorena mogućnost povijesnoga mišljenja bez ideologije u ulozi šaptača. Današnji književni historičar pri pažljivu čitanju najnovijih alternativa Lansonu, De Sanctisu ili Schereru prije stječe dojam da je u struci došlo samo do smjene političkih ideja vodičja, pri čemu su izaslanike građanskih ideologija na području estetike zamijenili zastupnici novih ideologija, pretežno onih iz novoljevičarskoga šezdesetosmaškog spektra.

Ali, osim općenite povezanosti politički obojenih interesa i spoznajnoga čina, upletanju ideologije u hrvatski *Barockforschung* pogoduju i neki konkretniji razlozi, od kojih mi se dva čine posebno važni. Prvi je, tako reći, organizacijske naravi, a leži u okolnosti da je hrvatski književni barok, zajedno sa čitavom našom starijom književnošću, od početka bio i ostao pod monopolom sveučilišne znanosti. Za razliku od novijih povijesnih slojeva naše književne baštine, kojima slobodno mogu pristupiti i subjekti zainteresirani samo za estetičku, upotrebnu ili legitimativnu vrijednost književnih djela, naša seičenteska književnost — prekrivena velima svoje jezične i povijesnostilske različitosti i na podosta nezadovoljavajući način nuđena krugovima čitateljske publike, posebno one učeničkoga uzrasta — u stanju je istinski privući samo ljude iz književnoznanstvenoga ceha. Tako se događa da znanstveni *Barockforschung* mora sam opsluživati sve zahtjeve društva u vezi sa stavljanjem barokne književnosti u javnu funkciju. Kao drugi specifično hrvatski razlog koji objašnjava natprosječnu opterećenost našega proučavanja baroka izvanstručnim, u ovom slučaju ideološkim zadaćama, moram, naravno, spomenuti dugotrajnu neriješenost onoga kompleksa političkih, političkopovijesnih, državno-pravnih i društvenoorganizacijskih pitanja što se od prošloga stoljeća skupno označuju kao »hrvatsko pitanje«. Okolnost da smo sve donedavno, premda smo kroz svu svoju povijest sačuvali samosvijest državnostvornoga naroda, bili bez države, navodila nas je da se i povijesnim znanostima, uključujući i usko stručni studij o kojem je ovdje riječ, služimo kao sredstvom potvrde i obrane vlastitoga identiteta, a svojom prošlošću kao izvoraom političke i kulturne legitimacije.

Tumačenje književnih djela po mjeri ideologije ili barem uz povremeni oslon na nju, nije, dakle, rijetkost u povijesti znanstvenoga proučavanja hrvatske književnosti između Ivana Gundulića i Ignjata Đurđevića. U narednom bih dijelu ovoga članka upozorilo na neke slučajeve služenja baroknom baštinom po diktatu ideologija koje se mogu nazvati državotvornima. Pritom ću se, iz praktičnih razloga, ograničiti na interpretacije jednoga jedinog djela naše barokne književnosti, Gundulićeva *Osmana*, kojega *fortuna* u našoj znanosti o književnosti višestruko svjedoči o njegovoj izvanrednoj podobnosti da se čita s različitih ideoloških stajališta. Nakon toga svoj bih kritički posao dopunio i razmatranjem o nekim politički relevantnim sadržajima naše barokne književnosti koja su, uza svu popustljivost naše filološke znanosti prema diktatima ideologije, ostala slabo zamijećena.

* * *

Naša znanost o književnosti ustrojila se, stekla svoje medije i društvene prostore u posljednjoj trećini prošloga stoljeća, kad su u Zagrebu osnovane dvije glavne hrvatske prosvjetne institucije — Akademija i moderno sveučilište. S time nastaju

uvjeti da se i od književnopovijesnoga kompleksa što ga danas nazivljemo hrvatskim književnim barokom načini tema različitih oblika znanstvenoga proučavanja. Naši sei- i setečenteski pisci ubrzo postaju predmetom tekstološkoga studija, pouzdanih kritičkih izdanja, jezičnih analiza, komparatističkih uvida i estetičkih ocjena, svih, dakle, vrsta književnoznanstvenoga mišljenja kojima je u svom startu bila ovladala naša katedarska filologija. Od tada do danas proces, da se tako izrazim, »scijentifikacije« hrvatske književnosti nakon g. 1600, njezina uvođenja u vidno polje uvijek novih književnoznanstvenih disciplina, metoda i heurističkih hipoteza postupno napreduje, ne, doduše, bez zastoja ili nazadovanja. Kroz sve su se to vrijeme u posao znanstvenika miješale i različite ideološke primisli. Ideologije pak državotvorne naravi, koje su u stanju pretvoriti znanstveni tekst ili gdjekoju njegovu marginu u prešutni zaziv neke geopolitičke utopije različite od postojećega stanja stvari ili u implicitnu legitimaciju postojećih uvjeta, najzamjetljivije su, rekao bih, prodirale u dio literature o hrvatskom književnom baroku nastao u rasponu od posljednje trećine 19. stoljeća do malo nakon prvoga svjetskog rata.

U pozadini događanja u našoj struci što ih ovdje imam na oku, drugim riječima, od vremena kad se započelo nikada dovršeno ostvarenje političkoga projekta nazvanoga Trojednom Kraljevinom do nastanka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u raspletu prvoga svjetskog rata, na prostoru između Drave i Jadrana koegzistirale su ili su jedna drugu smjenjivale varijante uglavnom triju državotvornih ideologija, koje su sve podrazumijevale značajne pregradnje ili čak dokinuće Austro-Ugarske Carevine i računale sa suradnjom nekih država i političkih korpusa izvan Trojednice ili čak izvan Carevine. Mislim, naravno, na pravaštvo, na jugoslavenstvo štrosmajerovske orijentacije i na jugoslavenstvo iz vremena nakon državnoga ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca. Od tih triju državotvornih strategija i njihovih pratećih ideologija pravaštvo je najmanje utjecalo na znanstveno proučavanje hrvatske književnosti sei- i setečenta, što se može protumačiti njegovom specifičnom i staleški ograničenom društvenom distribucijom. Na pravaštvo će nas možda podsjetiti neki iskazi u radovima Kerubina Šegvića, na primjer, neke njegove upotrebe pridjeva »hrvatski« u knjizi *Izbor iz Gundulićeva »Osmana«* (Zagreb 1911), neprimjerene Gundulićevu i našem današnjem viđenju etničkih granica na balkanskom prostoru, a usklađene s pravaškim viđenjem istočnih međa hrvatstva. Ali to su osamljeni detalji koji ne predodređuju Šegvićeve spoznajne interese i rezultate. Naprotiv, jugoslavenske ideologije, iz razdoblja prije ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca g. 1918. i nakon njega, pokazale su se prodornijima. Spomenut ću sada i sažeto karakterizirati dva stručna rada o aspektima hrvatske književnosti 17. stoljeća, točnije o Gunduliću i njegovu *Osmanu*, nastala g. 1889. odnosno 1923, za koje bih rekao da dio svojih znanstvenih ciljeva osmišljavaju na podlozi jugoslavenskih ideologija.

Godine 1888. izišao je u *Radu JAZU* članak Luka Zore »Alegorije u Gundulićevoj Osmanidi«. Za Zorin prilog, redovito navođen u kasnijoj literaturi o *Osmanu*, ne može se reći da je pao u zaborav, ali u njemu izložene ideje nisu vidnije utjecale na daljnje proučavanje Gundulićeva epa. To donekle začuđuje, jer se Zore posvetio jednoj sadržajnoj komponenti *Osmana* koja se može smatrati bitnom za sav Gundulićev svjetonazor: u *Alegorijama* je zapravo riječ o pjesnikovoj teritorijalno-političkoj verziranosti, o njegovim političkim naklonostima i svjetsko-povijesnim utopijama. Dio svoga posla, napose onaj koji je manje u duhu naslova i drži se Gundulićevih izravnih političkih očitovanja, obavio je Zore prilično kvalitetno, pa njegov rad može i danas poslužiti kao iscrpan registar pjesnikovih politički relevantnih iskaza. Ali, Zore je krenuo i dalje od očitoga: htio je dokazati da Gundulić misli politički i kroz one sadržaje *Osmana* u kojima ostali tumači djela radije vide proizvode mašte ili romantičnoepske rekvizite, pri čemu je prije svega imao na umu ženske likove djela, Krunoslavu, Sokolicu, Begum i Sunčanicu. To je naravno, mogao postići samo uz uvjet da se dotičnim sadržajima epa podmetne alegoričko značenje. Posao što ga je Zore poduzeo s ciljem da *Osmana* preparira u predmet alegoreze može se sa stajališta logičko-proceduralnoga smatrati, blago rečeno, spornim: osim u slučaju Begum-Adamkinje — koja, kako se o njoj govori u 19. pjevanju (ne i drugdje u epu!), zacijelo jest alegorija Perzije — Zorini pokušaji da se Gundulićevi ženski likovi svedu na označitelje etničkih ili teritorijalnih realija podrazumijevaju mnogo arbitrarnosti i nasilja nad tekstom. Promotreni pak sa stajališta ideološkokritičkoga, oni odmah otkrivaju svoje veze s jugoslavenskim i slavofilskim ideologijama druge polovice 19. stoljeća. Zore, zapravo, pretvara *Osmana* u tipološku anticipaciju jugoslavenske teritorijalno-političke utopije: kao što bi u toj utopiji imao sudjelovati element hrvatski, srpski, bugarski, a zacijelo i južnoslavenski etnos islamske vjeroispovijedi, tako bi i *Osman*, koji je za Dubrovčanina Zoru i za svu našu prošlostoljetnu kulturu paradigmatično djelo domaće književnosti, morao biti svojevrzni južnoslavenski etnografski muzej. Popuštajući toj ideološkoj prisili, izveo je Zore svoju alegorezu, kojom je lik Krunoslave opremio hrvatskim podrijetlom, dodijelivši joj kao oca Gašpara Milostića, za »Mogorkinju« Sokolicu je zaključio da je možemo »krstiti slovenskom turkinjom, koja stoji uz Sultana Osmana«, dok je u Sunčanici prepoznao alegoriju Dubrovačke Republike.

U doba kad je Zore pisao svoju studiju o *Osmanju* Jugoslavija je postojala samo kao ideologijom zaviješćena utopija. G. 1923, kad je objavljen drugi rad o Gunduliću što ga ovdje uzimljem kao primjer — riječ je o članku Antuna Barca »Esej o Gunduliću« objavljen u listu *Mladost* — Jugoslavija je, ne doduše pod tim imenom, već postojala. Stoga se Barčev pokušaj da se analizom *Osmana* proizvede privid kako politički relevantni iskazi Gundulićeva djela podupiru i anticipiraju jugoslavensku ideju, po svom smislu razlikuje od Zorine namjere i svodi se na potvrđivanje i unatragno, historicističko opravdanje već postojećega političkog

stanja stvari. Istina, u Barčevu članku o Gunduliću jugo-ideologemima pripada nešto diskretnija uloga nego u Zore. Znatni dijelovi članka stoje u znaku čisto stručnih pitanja, kao što je, na primjer, ono o nedovršenosti *Osmana*, na koje Barac, uostalom, nudi zanimljiv odgovor, ne odviše dalek od rješenja koje se i meni čini prihvatljivim. Gundulićevo »jugoslavenstvo«, međutim, nije baš ni puki retorički ukras »Eseja o Gunduliću«. Naprotiv, za Barca je ono jedno od opravdanja za relativno povoljan sud o Gunduliću i njegovu djelu. Barac, naime, nedovoljno svjestan razlike između poetičkoga zaleđa ranonovovjekovne književnosti i vlastite estetike, zasnovane na iskustvima realizma i moderne, Gunduliću pripisuje mnoge slabosti (nedostatak »doživljaja«, »verbalizam«, »premalom misli«). Tobožnje jugoslavenstvo *Osmana*, njegova »misao južnoslavenska i slavenska«, jedan je od utega što ga Barac stavlja u drugu zdjelicu vage, što znači da ono ipak pripada unutrašnjoj strani Barčeve metodologije. Da je pak riječ o ideologemu, a ne o historiografskom uvidu, vidi se po tome što Barac nigdje ne provjerava moguću različitost modernoga jugoslavenstva i Gundulićevih iskaza o balkanskim geopolitičkim realijama.

* * *

Razdoblje naše povijesti zaključeno stvaranjem države SHS bilo je zlatno doba za tumačenje hrvatske sedamnaestostoljetne književnosti u državotvorno-ideološkom ključu. Istina, državotvorne ideologije, kako one sračunate na održanje i opravdanje prve jugoslavenske države, tako i one na liniji potrage za bilo unutarjugoslavenskim ili izvanjugoslavenskim rješenjem hrvatskoga pitanja, i dalje su zauzimale dio svijesti našega intelektualnog sloja, pa bi se i predstavnici hrvatske međuratne filologije mogli lako razvrstati po kriteriju vlastitih ideoloških izbora. Ipak, u znanstvenoj su literaturi sve rjeđi slučajevi uvlačenja krupnih političkih ideja u interpretacije hrvatskih pisaca iz vremena nakon g. 1600. Barokna se baština, doduše, ideološki prevrednuje u svrhu formulacije hrvatskoga kulturnog identiteta, ona se ističe kao dokaz hrvatske pripadnosti zapadno-katoličkoj civilizaciji i kao potvrda o sposobnosti naše književne kulture da prisvoji važne europske stilsko-povijesne trendove, ali se uglavnom odustaje od pokušaja da se pozivom na nju legitimira bilo koji aspekt hrvatskoga državnog prava. Čak suprotno tome, g. 1945, u posljednjoj godini NDH, dakle, u jeku trajanja vjerojatno najfatalnijega hrvatskog državotvornog pokusa, M. Kombol u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti* daje sliku hrvatskih krajeva oko g. 1600. koja bi morala obeshrabriti svakoga državotvorno nastrojenoga ideologa. Mislim na ono mjesto iz *Povijesti* gdje se o seičenteskom stanju na prostoru između Drave i Jadrana kaže da ga karakterizira »nemogućnost da se stvore zajednička središta, zaboravljanje starih državnih predaja u mnogim krajevima, navikavanje na tuđe običaje i na pokrajinska, strana ili neodređena opća imena (dalmatinski, ilirski, slovinski-slovenski), nejednakost u društvenom ustroju i u stupnju kulture pojedinih krajeva«.

Primjeri na koje sam se ovdje osvrnuo pokazuju koje su se od naših građanskih državnih utopija najradije pokušavale legitimirati pozivom na dijelove naše seičenteske književnosti i koje su svoje ideologeme pritom stavljale u usta »starim piscima hrvatskim«. Manja ili veća, ali uvijek lako uočljiva nasilnost tih utopija prema starim tekstovima, koja proizlazi iz okolnosti da svaka od njih ideje tipične za epohu nacionalnih država nastoji unatražno potvrditi u duhovnim proizvodima epohe geopolitički obilježene postojanjem i dobrim funkcioniranjem mnogih nadnacionalnih i subnacionalnih zajednica i sistema, ne bi nas ipak morala odvrćati od pokušaja da u djelima hrvatskih seičenteskih pisaca i dalje tragamo za politički relevantnim sadržajima, možda čak i takvima koji pozitivno provjeravaju krajnje, tj. aktualne ishode hrvatske državne povijesti. Pokušao bih, na kraju, jedan takav sadržaj iznijeti na vidjelo.

Povjesničaru koji pri praćenju hrvatske politogeneze u razdoblju od epohe afirmacije nacionalnih država do danas ima na umu sadržaje naših građanskih ideologija upada u oči da su u nas ideologije i državopravni fakticiteti stajali u raskoraku. Ono što nam se događalo nije proizlazilo iz ideologija, a ono što smo zacrtavali u ideologijama nije se ostvarivalo. Dvije naše najjače prošlostoljetne ideologije, pravaštvo i narodnjačko jugoslavenstvo, u podjednakom s neskladu s idejom Trojedne Kraljevine kao kakvom-takvom političkom činjenicom: jugoslavenstvo čezne za stanjem u kojem će se hrvatski etnički sadržaj Trojednice pridružiti zajednici Južnih Slavena; »Preko hrvatstva — čitamo u Račkoga — preći će dakako nova historija na dnevni red. Ali neka se samo izbavi Južno Slavenstvo; za plemenske osobine je najmanje«; s druge strane, Starčević i pravaši također žele nešto usporedivo s dojučerašnjom Jugoslavijom, samo, pod hrvatskim imenom. Trojedna Kraljevina, dakle, ostaje izvan ideologija, pa je ne nalazimo ni u repertoaru ideologema koje se miješaju u rad naše filologije na baroknoj baštini.

Prešućena od ideologija, Trojednica je ipak, uz manje teritorijalne varijacije, geopolitičko stanje stvari koje se može smatrati entelehijom naše politogeneze: ona je preformirana u Hrvatsko-dalmatinskoj kraljevini nakon zadarskoga mira g. 1358, prvom političkom tijelu koje je obuhvaćalo sve krajeve između Drave i Jadrana bez kojih ne možemo zamisliti ni hrvatsku prošlost, ni sadašnjost, a dobrim se dijelom ponovila i u nacrtu kratkotrajne Banovine Hrvatske, kao i u obrisima poslijeratne SRH i današnje Republike. Za ovaj je razgovor, međutim, još važnije da su državu kakvu je u devetnaestom stoljeću zastupala ideja i stvarnost Trojedne Kraljevine često imali na umu i naši stari pisci, napose oni iz 17. i ranoga 18. stoljeća.

Trojednoj Kraljevini i današnjoj Republici, ostavimo li načas po strani njihova manja nepodudaranja u teritorijalnom pogledu i veće razlike u stupnju suverenosti, zajedničko je što ujedinjuju najveći dio stanovništva kojega se najšira pripadnost može odrediti kao južnoslavenska, a vjera kao katolička. Riječ je, dakle, o državi

podobnoj da ujedini subnacionalne skupine i političke sisteme tipa mletačke Dalmacije, Dubrovačke Republike ili Banske Hrvatske, koji su u ranom novovjekovlju na prostoru između Drave i Jadrana postojali jedan uz drugi, ali odvojeni dubokim političkim granicama, te da time dokine ono stanje povijesnih činjenica što ga Kambol određuje zaboravom »starih državnih predaja«. Država tipa Trojednice bila je, prema tome, pozvana da politički mozaik uspostavljen za ranonovovjekovnih stoljeća između Drave i Jadrana pregradi u skladu sa zahtjevima građanske epohe. Bitno je, međutim, da potreba za takvom državom nije proizlazila isključivo iz duha epohe nacionalnih politika, nego je itekako naznačena u politički relevantnim iskazima naše ranonovovjekovne književnosti, napose one koju danas nazivljemo baroknom. U toj se književnosti državopravni fakticiteti djelomično i samo konceptualno odjelotvoreni u prošlostoljetnoj Trojednici, a posve, nadajmo se, ostvareni u današnjoj Republici, evociraju uglavnom pozivom na *Regnum Croatiae et Dalmatiae*, kako je izgledao u razdoblju između zadarskoga mira i g. 1409, zapamćene u našoj povijesti po Ladislavljevoj »prodaji Dalmacije«. Upozorit ću na nekoliko takvih slučajeva.

U šesnaestom pjevanju *Bogatstva i ubošta* Jerolim Kavanjin nabraja svece i blažene podrijetlom iz Dalmacije, započinjući sa svetom Ozanom kotorskom. Spomen Kotora navodi ga na opis grada, koji glasi:

Nu Kotore! ki na kraju
njegda naše kraljevine
miran sjediš u potaju
meu visoke dvj planine,
dno Rizonske metnut luke,
ko u dragi sad jabuke.

Pod negdašnjom »našom kraljevinom« ima pjesnik na umu hrvatsko-dal-matinska kraljevina iz vremena kralja Ljudevita I, a tko ima iskustva s baroknom poezijom zacijelo će osjetiti da prilog »njegda«, kao i drugdje u baroknih pjesnika, Kavanjinovu prisjećanju na »našu kraljevinu« podaje jasnu crtu nostalgije.

Povijesno stanje u kojem još postoje kralj u Budimu i njegov južni *regnum* evocira se kadšto i u libretističkim tragikomedijama Dubrovačkih dramatičara iz druge polovice 17. stoljeća. U više, naime, tih tragikomedija pojavljuje se, i to s autoritetom arbitra u smislu Souriauove tipologije dramskih aktanata i situacija, »kralj od Ungarije«. Kao primjer spominjem Gleđevićevu *Zorislavu*, u kojoj ugarski kralj svojom rukom sklapa politički izgledne brakove između vlastite djece i one hrvatskih i bosanskih velikaša.

Istom nizu povijesnih evokacija pripada, naravno, i *Sveti Ivan biskup trogirski* Petra Kanavelića, u kojem se, između ostaloga, opisuje ulazak kralja Kolomana u

dalmatinske gradove. Što je, osim razumljive želje da opjeva događaje iz zavičajne povijesti, navelo Kanavelića da za temu uzme pobjedonosni pohod ugarskoga kralja? O mogućnosti da je time izrazio nostalgiju za ugarsko-hrvatskom državom iz vremena prije g. 1409. ili da se čak poigravao mišlju o ponovnoj uspostavljenosti stare kraljevine, u stručnoj se literaturi sudi sa skepsom. Prevlađuje stajalište da se lojalni mletački podanik, što je Kanavelić u svjetlu raspoloživih povijesnih izvora uistinu bio, ne bi zanosio idejama koje ignoriraju ili čak pravno osporavaju mletačku vladavinu nad Dalmacijom. Meni se, ipak, čini kako Kanavelića njegova nedvojbena lojalnost prema postojećoj vlasti nije morala sprečavati da se na području estetičkoga privida pozabavi Kolomanovim pohodom i kao simbolom mogućeg svijeta. Na takvu hipotezu ohrabruje i posveta *Svetoga Ivana* austrijskom caru, kao legitimnom nasljedniku i utjelovljenju ugarsko-hrvatskoga vladara. Najposlije, nije nevažan ni povijesni čas u kojem se Kanavelić prisjeća državnopravnih činjenica uspostavljenih u Dalmaciji g. 1107: pjesnik se tom temom pozabavio u doba oslobođenja Ugarske i važnih dijelova Hrvatske i austrijskih pobjeda na istoku, kojih posljedice u to doba nisu još bile sagledive.

Kratak niz ovdje nabrojanih prisjećanja naših sei- i setečentista na *Regnum Croatiae et Dalmatiae* i nositelji njegova suvereniteta mogao bi se višestruko dopuniti. Utoliko iznenađuje okolnost da je riječ o temi koju su ideološki zainteresirana čitanja naše barokne baštine zaobilazila. To je, dakako, uzrokovano već spomenutim neskladom između naše stvarne politogeneze i naših tipičnih državo-tvornih ideologija. Ali, ako su nas naše ideologije odvrćale od očitovanja naših baroknih pisaca o »njegda našoj kraljevini«, mogli bi nas na to navesti državnopravni fakticiteti u kojima se odnedavno nalazimo.